

BURSA'DA İLK 250 ŞİRKET VE İSTİHDAM

Prof. Dr. Yusuf ALPER

1. GENEL OLARAK İSTİHDAM

Ekonomik faaliyetin toplumsal açıdan en önemli ve anlamlı sonuçlarından birini, yarattığı istihdam kapasitesi oluşturur. Son yıllarda AB üye ülkeler zirve toplantılarında da sık sık vurgulandığı gibi, istihdam yaratma kapasitesi bir ekonominin önde gelen başarı ölçütlerinden biri haline gelmiştir. Çünkü istihdam, çalışan kişinin bir başkasına muhtaç olmadan, yaşadığı toplum içinde insan haysiyetine yaraşır bir hayat standardı temin etmesinin en vazgeçilmez yoludur.

Türkiye'nin önde gelen sanayi merkezlerinden biri olan Bursa'da, 1997 yılından itibaren yapılmakta olan *ilk 250 büyük firma* araştırmasında dikkate alınan değerlendirme kriterlerinden birini bu işyerlerinin yarattığı istihdam kapasitesi oluşturmaktadır.

2005 yılı verilerine göre, 14 ayrı sektörde yer alan ve yıllık iç ve dış satış (ciro) hacimleri dikkate alınarak yapılan sıralamada yer alan ilk 250 firmanın istihdam yaratma kapasitesi toplam olarak 91.361 olup, bu ülke seviyesindeki genel istihdamın yalnızca (22.4 milyon) binde 4'üdür.

Bursa'daki ilk 250 işyerine ait istihdam bilgilerini, kayıtdışı çalışanların, kamu görevlilerinin, kendi adına bağımsız çalışanların da dahil olduğu genel istihdam verilerini değil de, kamu ve özel sektörde iş akdine bağlı olarak çalışanların kayıtlarını veren SSK (Sosyal Güvenlik Kurumu-SGK) kayıtları esas alınarak bir değerlendirmeye tabi tutulursa daha anlamlı sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

2005 yılı SSK verilerine göre Türkiye'deki toplam işyeri sayısı 944.984 dür ve bu işyerlerinin 39310 u (% 4,1) Bursa'da bulunmaktadır. İstihdam açısından ise ilk 250 işyerinde çalışan 91.361 kişi, ülke düzeyinde SSK kapsamındakilerin % 1.3 ünü oluşturmaktadır. Bu karşılaştırma, Bursa'da SSK kapsamında istihdam edilenler bakımından yapıldığı zaman 2005 yılında Bursa'da SSK kapsamında bulunan 368.230 kişinin % 25 ini ilk 250 firmada çalışanlar oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile, ilk 250 işletme Bursa'daki her 4 sigortalıdan birini istihdam etmektedir.

İlk 250 işletme ile ilgili en dikkat çekici sonuç ise çalışan kişi sayısı bakımından işletme büyüklüğü ile ilgili verilerde ortaya çıkmaktadır. Nitekim, 2005 yılı kayıtlarına göre SSK'na bildirilen işyerlerinin ortalama işçi sayısı yalnızca 7.3 iken, ilk 250 işyerinin ortalama

işçi sayısı 365 olup, bu Türkiye ölçeğinin çok üzerinde bir değeri ifade etmektedir. Şüphesiz bu değeri Türkiye ortalamasının çok üzerinde yükselten Renault, Tofaş ve Korteks gibi 4 bin kişinin üzerinde işçi çalıştıran işyerlerinin varlığıdır.

İşyerlerinin yıllık ciroları dikkate alınarak yapılan ilk 250 sıralamasında ilk üç sırada yer alan OYAK, TOFAŞ ve BOSH'un en fazla istihdam yaratan ilk 5 firma arasında yer alması da bir başka dikkat çekici sonuçtur. İlk 5 te yer alan diğer iki firma ise ciro sıralamasına göre 6. sırada yer alan KORTEKS ve 10. sırada yer alan YEŞİM firmasıdır.

2. SEKTÖREL OLARAK İSTİHDAM

İlk 250 işletme toplam olarak 14 ayrı sektöre dağılmıştır. Bursa beklendiği gibi bu 14 sektör içinde otomotiv ana ve yan sanayi, makine-metal endüstrisi, tekstil ve gıda-tarım ve hayvancılık sektörlerinin geliştiği bir merkez olma özelliği taşımaktadır. Sektörler ve işçi sayısı bakımından ilk 4 sektör aşağıda verilmiştir.

İlk 250'ye giren firmalar bakımından sektörel bir değerlendirme yapıldığı zaman hem firma sayısı hem de çalıştırılan işçi sayısı bakımından; deri-kürk ve ayakkabı sanayinde yalnızca 1 işyerinin, turizm sektöründe 2 işyerinin, çimento-toprak ürünleri, kimya ve nihayet nakliye ulaştırma sektörlerinde de yalnızca 3'er işyerinin ilk 250 işyeri sıralamasında yer aldıkları ve sektörlerini temsil ettikleri görülmektedir. Çalıştırılan işçi sayısı bakımından da bu sektörler ait işyerlerinin çok gerilerde kaldığı kimya sektöründe yer alan 3 işyerinin toplamda yalnızca 110 kişiye istihdam yarattığı, bunu 130 kişi ile deri-kürk sanayi işyerlerinin ve 190 kişi ile turizm sektörüne ait işyerlerinin takip ettiği görülmektedir.

Tablo'da ilk 250 firma içinde en fazla istihdam yaratan 4 sektör ve diğerleri ile ilgili rakamsal değerler verilmiştir.

Tablo:1 ilk 250 sektör ve istihdamla ilgili genel veriler

Sektörler	İşyeri sayısı	Çalışan İşçi Sayısı	İşyeri düzeyinde ortalama işçi sayısı	Toplam istihdam içindeki payı (%)
Tekstil ve Konfeksiyon	77	38.720	503	42
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	57	25.913	455	28
Gıda Tarım ve Hayvancılık	32	9.864	308	11
Makine-Metal Sanayi	26	8.277	318	9
Diğer	58	8.587	148	9
Toplam	250	91.361	365	100

Kaynak: BTSO, Bursa'daki 250 Büyük Firma Araştırması, Bursa-2005.

Tablo değerleri üzerinden bir değerlendirme yapmak gerekirse;

- En fazla istihdam yaratan tekstil-konfeksiyon sektörü ilk 250 firmanın yarattığı toplam istihdamın % 42'sini yaratmıştır. Bu sektörü % 28 ile otomotiv ana ve yan sanayi ve % 11 ile gıda ve hayvancılık sektörü takip etmektedir.
- İşyerlerinde çalışan ortalama kişi sayısı bakımından tekstil 503 kişi ile başı çekerken bunu 455 kişi ile otomotiv ana ve yan sanayi ve 318 kişi ile makine-metal sanayi takip etmektedir.
- Bursa ekonomisinin genel yapısını ve görünümünü ilk 4 içinde yer alan sektörler ve firmaların belirlediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

3. 1997-2005 DÖNEMİNDE İSTİHDAMIN SEYRİ

İlk 250 işyeri için incelemenin yapıldığı 1997-2005 arasındaki 9 yıllık dönem dikkate alınır, ilk 4 sektör itibarıyla dönem başı ve sonunda toplam istihdamdaki değişme aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo: 2 İlk 250 firmanın 1997-2005 dönemi istihdam değişimleri

Tablo: 2 İlk 250 firmanın 1997-2005 dönemi istihdam değişimleri

Sektörler	1997		2005		İşçi sayısındaki değişim (1997-2005)
	İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan İşçi Sayısı	
Tekstil-Konfeksiyon	91	35.386	77	38.720	9,4
Otomotiv Ana ve Yan Sanayi	33	14.959	57	25.913	73,2
Gıda Tarım ve Hayvancılık	27	6.090	32	9.864	61,9
Makine Metal Sanayi	31	7.266	26	8.277	13,9
Toplam	250	74.810	250	91.361	22,1

Kaynak: BTSO, Bursa'daki 250 Büyük Firma Araştırması, Bursa-2005.

İlk 250 firma ile ilgili olarak yukarıda verilen tablo değerleri, Bursa Ekonomisinin yapısı ile ilgili önemli ipuçlarını da ortaya koymaktadır. Nitekim:

- 1997-2005 döneminde ilk 250 sektör için toplam istihdam oranı % 22,1 artarken, son dönemde hızlı gelişme gösteren otomotiv ana ve yan

sanayindeki gelişme % 73,2 civarında gerçekleşmiş ve ilk 250 genel ortalamasından 3.3 kat daha fazla bir artış gerçekleşmiştir.

- Sürpriz olmayan bir gelişme gerçekleşmiş ve 1997-2005 döneminde tekstil sektörünün istihdam yaratma kapasitesi daralmış ve 9 yıllık dönemde ancak % 9 oranında artmıştır. Bu ilk 250 firma genel ortalamasından 2,5 kat daha azdır.
- Otomotiv sanayinden sonra en dikkat çekici gelişme gıda sanayinde görülmüş ve bu sektördeki istihdam artışı % 61.9 gibi genel ortalamanın 3 katına yakın bir artışla gerçekleşmiştir.

Yukarıda verilen 2 tabloda yer verilmeyen ancak ilk 250 firma ile ilgili 1997-2005 verileri değerlendirildiği zaman 9 yıllık dönem içinde değişik gelişme trendleri gösterdiği gözlenmektedir. Nitekim;

- Tekstil-konfeksiyon sektöründe 1997 yılında 35,386 olan istihdamın 1998 yılında 42,261 e yükseldiği, ancak Asya ülkelerinde başlayan krizin bize yansımaları ile birlikte 1999 yılında işçi sayısının en düşük seviyeye, 26,639'a düştüğü görülmektedir. Sektördeki istihdam, krizin atlatılması ile birlikte takip eden yıllarda tekrar bir artma eğilimine girmesine ve 42 bin civarına yükselmesine rağmen, 2003 yılından itibaren istihdam yaratma kapasitesinin tekrar azaldığı görülmektedir.
- Otomotiv ana ve yan sanayinin ise 1997 yılında 14.959 olan istihdam kapasitesinin dönem içinde sürekli artarak 2005 yılında 25, 913 e yükseldiği görülmektedir. Sektörün Bursa ekonomisinde artan önemi istihdama da yansımıştır. Benzer gelişme 2006-2007 yılında da devam etmiştir.
- Makine ve metal sektörüne ait işyerlerinde ise istihdam edilen işçi sayısının 1999 yılından sonra sürekli azaldığı, ancak 2004 yılından 2005 yılına % 29'luk bir artışla çok önemli bir sıçrama yaparak 8,277 ye ulaştığı görülmektedir. Şüphesiz, otomotiv ana ve yan sanayindeki gelişme ile makine ve metal sanayindeki gelişmeler arasında yakın bir ilişki vardır.
- Tablo'da yer alan ilk 4 sektörün toplam istihdamın % 90'ını yaratıyor olması, istihdam yaratma kapasitesi bakımından diğer sektörlerle ilgili değerlendirmeleri önemsiz hale getirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bursa, Türkiye geneli dikkate alındığı zaman istihdam seviyesi ve istihdam yaratma kapasitesi bakımından şanslı illerin başında gelmektedir. Ancak, bu şans, şehri iç göç bakımından bir cazibe merkezi haline getirdiği için işsizlik problemi sürekli ve kronik bir hale gelmektedir.

İlk 250 içinde yer alan işletmelerin sektörel dağılımı Bursa ekonomisinin de genel yapısını vermektedir. Bursa hala bir tekstil merkezi olma özelliğini korumakla birlikte, daha öncede var olan ancak son yıllarda yapılan yeni yatırımlarla, otomotiv ana ve yan sanayi ile makine-metal sanayi sektörleri şehir ekonomisinin sürükleyici sektörleri haline gelmiştir. Aynı şekilde şehir, tarım sektörünün ağırlığı dolayısıyla gıda sektörünün de önemini koruduğu önemli bir istihdam kapasitesi yarattığı bir ekonomik faaliyet alanına da sahiptir.

Şehir ekonomisini sürükleyen 4 önemli sektördeki gelişmeler, doğal olarak istihdam seviyesi ve istihdam yaratma kapasitesini de etkilemektedir. Tekstilde yaşanan durgunluk ve hatta gerilemenin istihdam üzerindeki olumsuz etkisi, otomotiv ana ve yan sanayi ile makine-metal sanayindeki olumlu gelişmelerle dengelenmiş görünmektedir.

Şehir ekonomisini sürükleyen sektörlerin üretim özellikleri ve Bursa organize sanayi bölgelerinin kapasitesi dikkate alındığı zaman, bugün geline noktanın doygunluk noktasına yakın olduğu, bu sektörlerde istihdam yaratıcı yeni ve yatay yatırımlardan ziyade teknoloji geliştirici dikey yatırımların öne çıkacağı, bu değişimin de istihdam seviyesini artırmaktan çok istihdamın yapısı ve niteliğini değiştireceğini söylemek kehanet olmayacaktır. Bu noktada, bu sektörleri destekleyecek, hizmet sektörü kaynaklı yeni alanların öne geçmesine yönelik politikalar geliştirmek gerekecektir. Başta turizm sektörü olmak üzere emek yoğun sektörler olarak bilinen ve şehrin artan nüfus yoğunluğunun destekleyeceği, sağlık, eğitim ve eve yönelik sosyal refah hizmetlerinin geliştirilmesi yeni potansiyel istihdam alanlarını oluşturacaktır.